

POSTANOWIENIE

Dnia 5 sierpnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania L. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Ł.
z udziałem zainteresowanej N. C.
o przeniesienie odpowiedzialności za długi składkowe,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 5 sierpnia 2020 r.,
zażalenia odwołującego się na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 2 grudnia 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

1. oddala zażalenie;

2. przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w (...) na rzecz r.pr. J. L. kwotę 1.200 zł (jeden tysiąc dwieście złotych), powiększoną o należną stawkę podatku od towarów i usług, tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej odwołującemu się z urzędu w postępowaniu zażaleniowym;

3. nie obciąża odwołującego się obowiązkiem zwrotu na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z 9 sierpnia 2019 r., oddalił apelację L. K., wniesioną od wyroku Sądu Okręgowego w P. z 13 września 2018 r., którym oddalono jego odwołanie od decyzji organu rentowego z 20 grudnia 2013 r., stwierdzającej przeniesienie na L. K. i N. C. odpowiedzialności za zobowiązania składkowe „C.” spółki z o.o. w Ł. (pkt 1). Jednocześnie, w pkt 2. wyroku, Sąd Apelacyjny zasądził od L. K. na rzecz ZUS [...] Oddziału w Ł. kwotę 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym, zaś w pkt 3. wyroku przyznał od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w P. na rzecz radcy prawnego J. L. kwotę 1.800 zł, powiększoną o 23% podatku VAT, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w drugiej instancji oraz kwotę 233,24 zł tytułem zwrotu wydatków.

Odpis wyroku Sądu Apelacyjnego z uzasadnieniem został doręczony pełnomocnikowi L. K. 10 września 2019 r. Zgodnie z wnioskiem, odpis wyroku z uzasadnieniem przesłano także L. K. (doręczono 24 września 2019 r.).

W dniu 1 października 2019 r. L. K. nadał pismo procesowe, które wpłynęło do Sądu Apelacyjnego 4 października 2019 r. (k. 421 – 428). Pismo zawierało zażalenia na postanowienia zawarte w punktach 2. i 3. wyroku Sądu Apelacyjnego z żądaniem ich uchylenia oraz zwolnienia skarżącego z zasądzonych kosztów, a ponadto „osobistą” skargę kasacyjną, w której odwołujący się zakwestionował rozstrzygnięcie merytoryczne wyroku, żądając jego zmiany przez zwolnienie go z odpowiedzialności za długi składkowe spółki.

Sąd Apelacyjny w (...), postanowieniem z 2 grudnia 2019 r., odrzucił zażalenia oraz odrzucił „osobistą” skargę kasacyjną odwołującego się.

W ocenie Sądu drugiej instancji, zażalenia dotyczące rozstrzygnięcia o kosztach procesu były spóźnione i jako takie podlegały odrzuceniu. L. K. był reprezentowany w sprawie przed sądami powszechnymi przez pełnomocnika wyznaczonego z urzędu. Pełnomocnik procesowy złożył wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego, do czego był uprawniony, mimo prawomocnego zakończenia postępowania, i to dzień doręczenia odpisu wyroku z uzasadnieniem pełnomocnikowi odwołującego się rozpoczął bieg terminu do wniesienia zażaleń na zawarte w wyroku rozstrzygnięcia o kosztach. Termin ten

upłynął z dniem 17 września 2019 r. Tymczasem zażalenia zostały wniesione 1 października 2019 r.

Doręczenie odpisu wyroku także bezpośrednio odwołującemu się L. K. nie miało wpływu na bieg terminu do złożenia zażalenia. Doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem odwołującemu się służyło realizacji wyrażonej w art. 9 k.p.c. zasady jawności postępowania i dostępu strony do dokumentów zawartych w aktach sprawy. W procedurze cywilnej termin do wniesienia zażalenia jest jeden dla strony i jej pełnomocnika. Jeżeli za stronę działa pełnomocnik, to termin do wniesienia zażalenia liczy się od daty doręczenia skarżonego orzeczenia pełnomocnikowi, nawet gdy równocześnie wniosek o doręczenie orzeczenia złożyła sama strona, a odpis orzeczenia doręczono jej w innym terminie.

Zażalenie dotyczące orzeczenia zawartego w punkcie 3. wyroku (przyznania od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu) podlegało odrzuceniu jako niedopuszczalne z uwagi na brak interesu prawnego w zaskarżeniu. Dopuszczalność zaskarżenia orzeczenia o zwrocie kosztów udzielonej pomocy prawnej wynika z treści art. 394² k.p.c., jednakże dotyczy to pełnomocnika z urzędu, a nie strony, dla której tego pełnomocnika ustanowiono.

Odnosząc się do skargi kasacyjnej wniesionej „osobiście” przez L. K., Sąd Apelacyjny uznał, że podlega ona odrzuceniu jako niedopuszczalna. Wynika to wprost z treści art. 87¹ § 1 i 2 k.p.c., wprowadzającego przymus radcowsko-adwokacki w zakresie środków zaskarżenia wnoszonych do Sądu Najwyższego. L. K., co niespornie wynika z akt, nie należy do kręgu podmiotów wskazanych w art. 87¹ § 2 k.p.c., a zatem wniesiona przez niego „osobista” skarga kasacyjna podlegała odrzuceniu jako pochodząca od osoby niemającej zdolności postulacyjnej.

Reprezentowany przez pełnomocnika z urzędu L. K. wniósł zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...) w części obejmującej odrzucenie skargi kasacyjnej. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił nieważność postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.) przez brak pouczenia odwołującego się o konieczności sporządzenia skargi kasacyjnej przez profesjonalnego pełnomocnika zgodnie z art. 87¹ § 1 k.p.c., a ponadto obrażę prawa procesowego, a mianowicie: art. 398⁶ § 2 k.p.c. przez odrzucenie osobistej skargi kasacyjnej odwołującego się, mimo że skarżący nie

został poinformowany przez Sąd drugiej instancji o konieczności profesjonalnej reprezentacji w zakresie sporządzenia skargi oraz art. 5 k.p.c. przez nieudzielenie stronie, działającej bez adwokata lub radcy prawnego, pouczenia o obowiązku sporządzenia skargi kasacyjnej przez profesjonalnego pełnomocnika, wbrew brzmieniu przepisu nakazującego udzielanie stronom postępowania występującym w sprawie bez adwokata lub radcy prawnego niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych.

Składający zażalenie wnioskował o uchylenie postanowienia zawartego w pkt 2. zaskarżonego orzeczenia i orzeczenie o zwrocie skargi kasacyjnej wraz z nadesłaniem stosownych pouczeń, w tym pouczeniem strony o przysługującym jej prawie do zwolnienia od kosztów sądowych, złożenia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, terminie na wniesienie skargi kasacyjnej wraz z obowiązującym stronę przymusem adwokacko-radcowskim; ewentualnie o uchylenie postanowienia zawartego w pkt 2. zaskarżonego orzeczenia i przywrócenie terminu do złożenia skargi kasacyjnej, a w związku z tym wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w zakresie reprezentowania skarżącego w postępowaniu przed Sądem Najwyższym w przedmiocie skargi kasacyjnej.

W odpowiedzi na zażalenie organ rentowy wnioskował o jego oddalenie oraz zasądzenie od odwołującego się na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie ma uzasadnionych podstaw i z tej przyczyny zostało oddalone.

Przyczyną odrzucenia skargi kasacyjnej wniesionej osobiście przez odwołującego się było niezachowanie tzw. przymusu adwokacko-radcowskiego. Zgodnie z art. 87¹ k.p.c. w postępowaniu przed Sądem Najwyższym obowiązuje zastępstwo stron przez adwokatów lub radców prawnych. Zastępstwo to dotyczy także czynności procesowych związanych z postępowaniem przed Sądem Najwyższym, podejmowanych przed sądem niższej instancji (§ 1). Przepisu § 1 nie stosuje się w postępowaniu o zwolnienie od kosztów sądowych oraz o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego oraz gdy stroną, jej organem, jej

przedstawicielem ustawowym lub pełnomocnikiem jest sędzia, prokurator, notariusz albo profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych, a także gdy stroną, jej organem lub jej przedstawicielem ustawowym jest adwokat, radca prawny lub radca Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa (§ 2).

Sąd Apelacyjny ustalił, że odwołujący się nie ma kwalifikacji opisanych w art. 87¹ § 2 k.p.c., a zatem w postępowaniu kasacyjnym – także w odniesieniu do czynności procesowych podejmowanych przed Sądem Apelacyjnym – obowiązywało go zastępstwo przez profesjonalnego prawnika: adwokata lub radcę prawnego.

Zgodnie z art. 130 § 5 k.p.c. pisma procesowe sporządzone z naruszeniem art. 87¹ k.p.c. podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia braków, chyba że ustawa stanowi inaczej. Według tego przepisu pismo procesowe kierowane do Sądu Najwyższego, sporządzone z naruszeniem obowiązku przymusu adwokacko-radcowskiego, obarczone jest nieusuwalną wadą i podlega zwrotowi, bez wzywania do usunięcia braków, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Jak wynika z tego przepisu, nie wzywa się strony, która osobiście sporządziła skargę kasacyjną bez zachowania przymusu adwokacko-radcowskiego, do usunięcia tego braku i wniesienia skargi raz jeszcze już przez profesjonalnego pełnomocnika. Jednocześnie przepis ten przewiduje, że w niektórych przypadkach pismo procesowe nie podlega zwrotowi, lecz zastosowanie znajduje inny rygor. Odmienność rygoru dotyczącego niedochowania obowiązku sporządzenia pisma przez profesjonalnego pełnomocnika obejmuje szczególną kategorię pism procesowych, jakimi są środki odwoławcze i środki zaskarżenia, które generalnie z powodu braków formalnych i niezachowania wymagań ustawowych podlegają odrzuceniu, a nie zwrotowi. Ze względu na systemową konieczność zapewnienia jednakowej treści rozstrzygnięciom, wydawanym w przypadku środków zaskarżenia niespełniających ustawowych wymagań, przyjęto zatem, że każdy z takich środków, adresowany do Sądu Najwyższego, który został osobiście sporządzony przez stronę pozbawioną zdolności postulacyjnej, podlega odrzuceniu, a nie zwrotowi (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z 26 kwietnia 2018 r., I CZ 42/18, LEX nr 2481981; z 9 marca 2018 r., I CSP 2/18, LEX nr 2508154; z 23 lipca 2014 r., V CZ 50/14, LEX nr 1504858; z 7 stycznia 2014 r., II PZ 30/13, OSNP 2015

nr 6, poz. 80). Dotyczy to przede wszystkim skargi kasacyjnej stanowiącej nadzwyczajny środek zaskarżenia, obwarowany istotnymi wymaganiami formalnymi i konstrukcyjnymi (art. 398³, art. 398⁴ i art. 398⁹ k.p.c.).

Odwołujący się twierdzi, że nie został pouczone – przy doręczaniu mu odpisu wyroku Sądu Apelacyjnego z uzasadnieniem – o obowiązku zastępowania go w postępowaniu kasacyjnym przez adwokata lub radcę prawnego. Faktycznie, z protokołu rozprawy apelacyjnej (k. 375), z protokołu ogłoszenia wyroku Sądu Apelacyjnego (k. 388) oraz z elektronicznego potwierdzenia odbioru przez odwołującego się pisma sądowego zawierającego doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem (k. 431) nie wynika, aby odwołujący się został pouczone o terminie i sposobie wniesienia skargi kasacyjnej, o przymusie adwokacko-radcowskim, o możliwości zgłoszenia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu (art. 327 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c.). Należy jednak pamiętać, że do czasu wydania przez Sąd Apelacyjny zaskarżonego wyroku odwołujący się był reprezentowany przez pełnomocnika z urzędu, a zatem nie jest oczywiste, że konieczne było pouczenie go – według art. 327 § 5 k.p.c. – o treści przepisów o obowiązkowym zastępstwie strony przez adwokata lub radcę prawnego oraz o skutkach niezastosowania się do tych przepisów. Brak stosownego pouczenia może w tym przypadku stanowić przesłankę przywrócenia odwołującemu się terminu do wniesienia skargi kasacyjnej (na podstawie art. 168 § 1 k.p.c.), nie stanowi natomiast okoliczności, która mogłaby wpłynąć na ocenę niedopuszczalności skargi kasacyjnej sporządzonej osobiście przez stronę. Nie jest też równoznaczne z pozbawieniem strony prawa do obrony w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c., co mogłoby prowadzić do nieważności postępowania.

Przedstawione rozważania prowadzą do następujących wniosków: po pierwsze – brak zdolności postulacyjnej skarżącego nie podlegał uzupełnieniu (sanowaniu) w trybie art. 130 k.p.c. (albo art. 398⁶ § 1 i 2 k.p.c.), stąd postulaty pełnomocnika skarżącego co do konieczności wezwania odwołującego się o uzupełnienie braków skargi kasacyjnej nie mają oparcia w przepisach prawa; po drugie – ewentualny brak pouczenia odwołującego się o konieczności sporządzenia skargi kasacyjnej przez profesjonalnego pełnomocnika nie stanowi okoliczności,

która mogłaby uniemożliwiać zastosowanie rygoru odrzucenia skargi kasacyjnej niespełniającej wymagania przewidzianego w art. 87¹ k.p.c.

Uchybienie obowiązкови sporządzenia skargi kasacyjnej przez fachowego pełnomocnika, gdy strona nie dysponuje kwalifikacjami wymienionymi w art. 87¹ § 2 k.p.c., uzasadnia odrzucenie skargi kasacyjnej, nie zaś jej zwrot na podstawie art. 130 § 5 k.p.c. Sporządzenie i złożenie skargi kasacyjnej przez osobę pozbawioną zdolności postulacyjnej, a więc podmiot niezdolny do skutecznego podejmowania czynności w postępowaniu kasacyjnym, jest równoznaczne ze złożeniem skargi nieskutecznej i niedopuszczalnej, a nie ze złożeniem skargi dotkniętej usuwalnym brakiem formalnym.

Podsumowując, osobiste sporządzenie skargi kasacyjnej przez stronę nie może być sanowane i nie wymaga przeprowadzenia postępowania naprawczego. Nieusuwalna wada skargi kasacyjnej wniesionej przez stronę pozbawioną zdolności postulacyjnej prowadzi do jej odrzucenia *a limine* bez uruchamiania procedury naprawczej (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 28 czerwca 2017 r., IV CZ 33/17, LEX nr 2340610; z 30 czerwca 2016 r., I CZ 40/16, LEX nr 2077540). Z tej przyczyny kognicja Sądu Najwyższego podczas rozpatrywania zażaleń wniesionych przeciwko postanowieniom o odrzuceniu środka zaskarżenia ze względu na brak zdolności postulacyjnej strony skarżącej ogranicza się tylko do badania, czy rzeczywiście doszło w sprawie do naruszenia art. 87¹ § 1 k.p.c. Nieistotne pozostaje przy tym, z jakich powodów doszło do naruszenia tego przepisu przez stronę (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 27 listopada 2013 r., V CZ 55/13, LEX nr 1403920; z 10 marca 2016 r., III CZ 7/16, LEX nr 2010224). Odrzuceniu skargi kasacyjnej z powodu braku zdolności postulacyjnej nie stoją na przeszkodzie nawet takie okoliczności, jak brak pouczenia o sposobie zaskarżenia orzeczenia czy też jego niepełny lub nieprecyzyjny charakter (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z 19 marca 1998 r., I CZ 21/98, LEX nr 1228324; z 19 sierpnia 2004 r., V CZ 79/04, LEX nr 351195). Na marginesie należy przypomnieć, że odpis wyroku Sądu Apelacyjnego z uzasadnieniem został doręczony ówczesnemu pełnomocnikowi odwołującego się z urzędu, który miał obowiązek pouczyć go o wymaganiach związanych z wniesieniem skargi

kasacyjnej; należyta staranność powinien też zachować w tym zakresie sam skarżący.

Postępowanie zażaleniowe służy kontroli prawidłowości i zgodności z prawem postanowienia Sądu Apelacyjnego o odrzuceniu skargi kasacyjnej. Nie służy natomiast rozstrzyganiu wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia skargi kasacyjnej. Z wnioskiem takim powinien skarżący wystąpić osobno, podobnie jak z wnioskiem o ustanowienie pełnomocnika z urzędu do sporządzenia i wniesienia skargi kasacyjnej z wnioskiem o przywrócenie terminu do jej wniesienia.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego (pkt 3. postanowienia) orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. ze względu na trudną sytuację majątkową skarżącego, która była przyczyną ustanowienia dla niego pełnomocnika z urzędu w postępowaniu przed sądami powszechnymi oraz w postępowaniu zażaleniowym przed Sądem Najwyższym.